

NEOLITICKÉ A GERMÁNSKÉ OSÍDLENÍ Z TOČNÍKA, OKR. BEROUN

Daniel Stolz

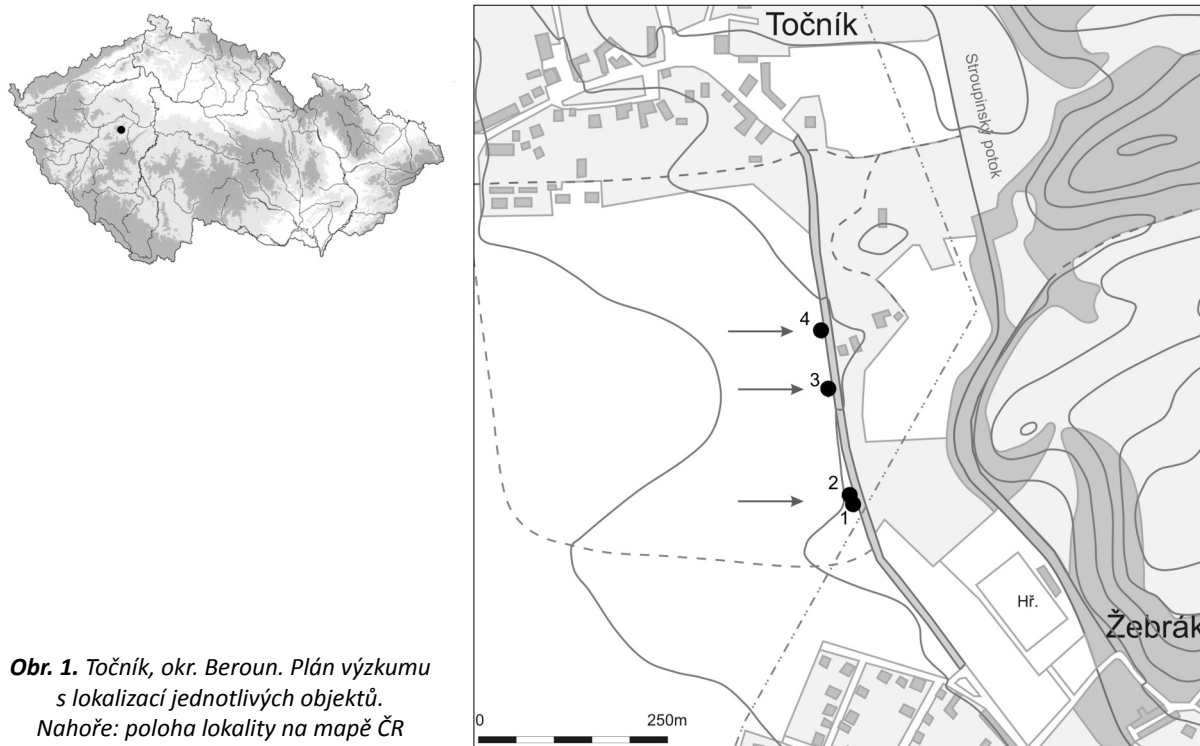
Při kontrole výkopů pro nový vodovod podél silnice mezi Točníkem a Žebrákem (*obr. 1*) bylo zjištěno v červnu roku 2011 polykulturní sídliště, které bych chtěl představit v následujícím příspěvku.

STARŠÍ NÁLEZY Z KATASTRU OBCE

Při povrchových průzkumech na polích mezi Žebrákem a Točníkem, v místech záchranného výzkumu, našel P. Břicháček nepočetné zlomky keramiky kultury s lineární keramikou (*Zápotocká 1982, 142*). Při opakovaném sběru D. Stolze na této poloze v roce 1992 bylo nalezeno pouze několik neolitických a blíže neurčitelných pravěkých zlomků keramiky (*Stolz 2003, 386*). Při malém záchranném výzkumu na hradě Točniku v roce 1999 bylo zjištěno pozdně halštatské osídlení (*Benková – Čtverák 2000*).

LOKALIZACE NALEZIŠTĚ A VZTAH K PŘÍRODNÍMU PROSTŘEDÍ

Lokalita se nachází na jihovýchodním okraji katastru obce (*obr. 1*), podél silnice Žebrák–Točník. Koordináty JTSK (údaje z katastrální mapy) linie 783976.6 1060511.56, 784019.72 1060341.52, 784052.25 1060081.96, 784064.6 1059980.96. Naleziště leží v nadmořské výšce 338–344 m na mírném východním svahu sklánějícím se k Stroupinskému potoku, který představuje nejbližší vodní zdroj. Protéká ve vzdálenosti 150 až

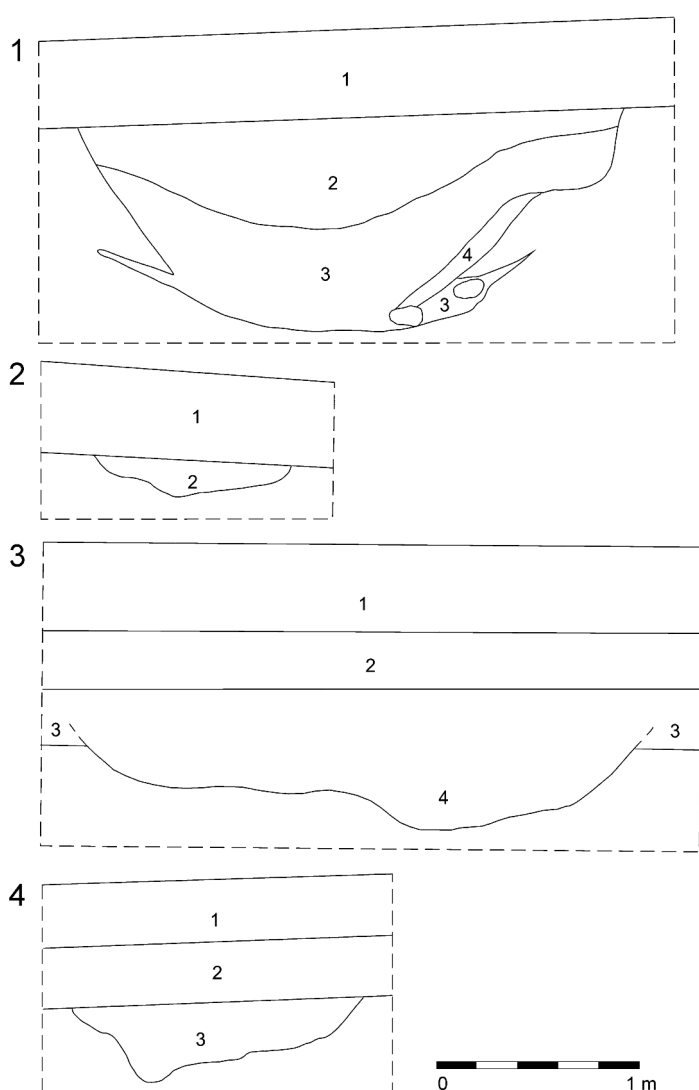

Obr. 1. Točník, okr. Beroun. Plán výzkumu s lokalizací jednotlivých objektů.
Nahoře: poloha lokality na mapě ČR

200 m od naleziště a jeho hladina leží o 4–10 m níž. Ze severu a jihu ještě lokalitu lemují dvě drobné vodoteče. Podloží zde tvoří svahové hlíny. V nejbližším okolí převládají svahové hlíny s pokryvem hnědozemě.

POPIS NÁLEZOVÉ SITUACE, OBJEKTŮ A NÁLEZŮ

Výkop pro vodovod byl hlouben na okraji pole za silničním příkopem a stromořadím ovocných stromů přesně podél silnice Žebrák-Točnick (západně od ní). Úsek od okraje města Žebráku ke křižovatce s polní cestou nebyl zkontrolován z důvodu pozdního nahlášení začátku výkopových prací (úsek 783858.07 1060661.33, 783976.6 1060511.56). V prvním kontrolovaném úseku stavby (od křižovatky s polní cestou k osamělému domu) byly zjištěny 22. 6. 2011 dva objekty (obj. 1 a 2), které byly od sebe vzdálené 1,3 m. V dalším úseku (od osamělého domu k okraji obce Točnick) byly 28. 6. 2011 prozkoumány objekty 3 a 4. Jednotlivé objekty byly fotograficky a kresebně zdokumentovány, ovzorkovány a geodeticky zaměřeny.

Obr. 2. Točnick, okr. Beroun. 1 – objekt 1 na západním profilu (na východním profilu byly rozměry objektu menší); 2 – objekt 2 na východním profilu (na západním profilu nebyl objekt zachycen); 3 – objekt na východním profilu (na západním profilu byly hranice objektu podobné); 4 – objekt 4 na východním profilu (na západním profilu nebyl objekt zachycen)

Objekt 1 (obr. 2)

Koordináty JTSK: 783996.50 1060432.65.

Rozměry: délka 268 cm, hloubka 104 cm.

Popis: pravděpodobně došlo k sesutí stěn, proto vrstva 4 zasahuje pod sesuté podloží; dno konkávní.

Výplň: 2. tmavě okrová hlinitá (nahodile uhlíky), stř. ulehlá; 3. tmavě hnědá hlinitá (hojně uhlíky), kyprá; 4. okrová hlinitá (promíšenina podloží a vrstvy 2), stř. ulehlá.

Nadloží: 1. šedoohnědá hlinitá ornice, stř. ulehlá.

Podloží: okrová hlína.

Druh: jáma.

Nálezy: 74 ks keramiky a 9 ks zvířecích kostí.

Rozbor keramiky: Zachování: 1 část nádoby, 16 ks okrajů, 51 ks stěn, 3 ks den se stěnou a 3 ks den. Velikost: 5 ks 0–3 cm, 39 ks 3–6 cm, 24 ks 6–9 cm, 5 ks 9–12 cm a 1 ks 12–15 cm.

Datace: mladší doba římská, případně pozdní doba římská.

Objekt 2 (obr. 2)

Koordináty JTSK: 783996.50 1060432.65.

Rozměry: délka 96 cm, hloubka 18 cm.

Popis: jáma s konkávními stěnami a plochým dnem s mělkou konkávní zhloubeninou.

Výplň: 2. tmavě hnědá hlinitá, stř. ulehlá.

Nadloží: 1. šedoohnědá hlinitá ornice, stř. ulehlá.

Podloží: okrová hlína.

Druh: jáma.

Nálezy: 3 ks keramiky a 1 ks mazanice (0–3 cm, bez otisků).

Rozbor keramiky: Zachování: 3 ks stěn. Velikost: 3 ks 0–3 cm. Materiál: 3 ks plavený jemný. Výzdoba: 2 ks zdobené drobným dvojpicchem (obr. 3:8, 9).

Datace: kultura s vypíchanou keramikou.

Objekt 3 (obr. 2)

Koordináty JTSK: 784028.15 1060286.61.

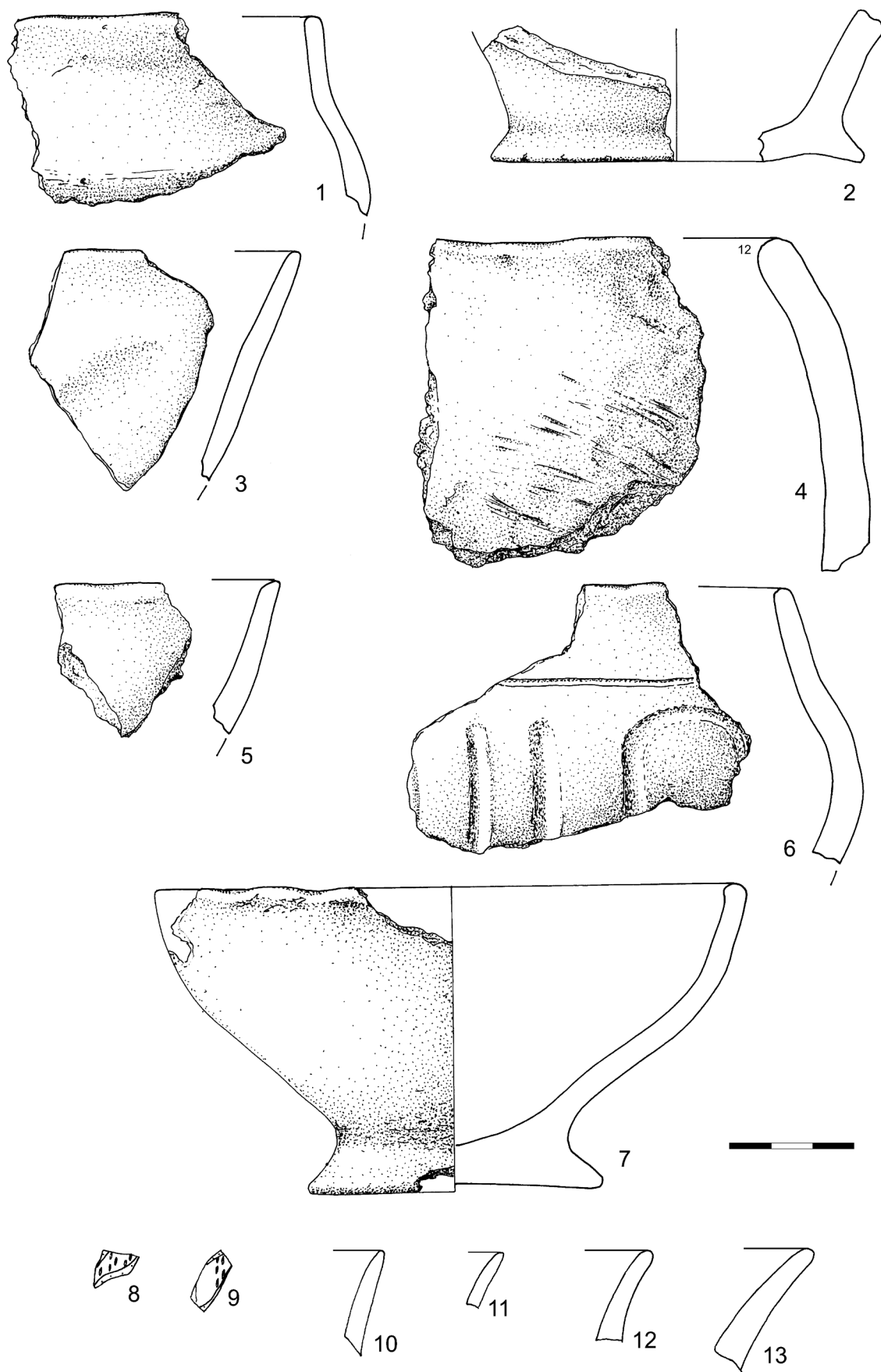
Rozměry: délka 280 cm, hloubka 46 cm.

Popis: rozsáhlejší jáma s konkávními stěnami a stupňovitým dnem.

Výplň: 4. tmavě hnědá hlinitá, stř. ulehlá.

Nadloží: 1. šedoohnědá hlinitá ornice, stř. ulehlá; 2. šedá hlinitoprachovitá, stř. ul.; 3. světle hnědá hlinitá, stř. ulehlá.

Podloží: okrová hlína.

Obr. 3. Točník, okr. Beroun. 1–7 objekt 1; 8–9 objekt 2; 10–11 objekt 3; 12–13 objekt 4

Druh: jáma.

Nálezy: 13 ks keramiky.

Rozbor keramiky: Zachování: 10 ks stěn a 2 ks okrajů (obr. 3:10–11). Velikost: 6 ks 0–3 cm a 6 ks 3–6 cm. Materiál: 6 ks plavený hrubý, 1 ks neplavený s většími kamínky, 3 ks plavený s drobnými kamínky a 2 ks neplavený s drobnými kamínky.

Datace: na základě keramického materiálu a okrajů mladší neolit až časný eneolit. Není vyloučeno, že některé střepy mohou představovat intruzi z okolního neolitickeho sídliště.

Objekt 4 (obr. 2)

Koordináty JTSK: 784038.83 1060211.70.

Rozměry: délka 144 cm, hloubka 36 cm.

Popis: jáma s konkávními až konvexními stěnami a nepravidelným dnem.

Výplň: 3. šedočerná hlinitá (hojná mazanice), stř. ulehlá.

Nadloží: 1. šedohnědá hlinitá ornice, stř. ulehlá; 2. šedá hlinitoprachovitá, stř. ul.

Podloží: okrová hlína.

Druh: jáma.

Nálezy: 4 ks keramiky a 36 ks mazanice.

Rozbor mazanice: 3 ks mazanice s jemně vyhlazenou jednou stěnou ze dna pece nebo ohniště (velikost: 2 ks 0–3 cm a 1 ks 3–6 cm, materiál: jemný s malým množstvím kamínků). 9 ks mazanice s vyhlazenou jednou stěnou (velikost: 5 ks 0–3 cm a 4 ks 3–6 cm, materiál: jemný s malým množstvím kamínků). Pravděpodobně i většina těchto zlomků pochází ze dna pece nebo ohniště. 8 ks mazanice s nahrubo upravenou jednou stěnou (velikost: 2 ks 0–3 cm a 6 ks 3–6 cm, materiál: s větším množstvím kamínků, na čerstvých lomech i organická příměs). U těchto zlomků nelze rozhodnout, jestli pochází z konstrukce pece/ohniště nebo domu. 16 ks mazanice bez otisků a úpravy povrchu (velikost: 13 ks 0–3 cm a 3 ks 3–6 cm).

Rozbor keramiky: Zachování: 2 ks stěn a 2 ks okrajů. Velikost: 1 ks 0–3 cm a 3 ks 3–6 cm. Materiál: 3 ks plavený jemný a 1 ks plavený hrubý.

Datace: podle ven vyhnutých a lehce prohnutých okrajů a charakteristického povrchu velice pravděpodobné kultura lengyelská.

ZHODNOCENÍ KERAMIKY Z OBJEKTU 1

Z objektu č. 1 bylo získáno 74 zlomků keramiky. Barva převládá šedočerná, černá, hnědá, šedohnědá a okrovohnědá. Většina keramiky má v tětě výraznou příměs kamínků (o velikosti až 1 cm) nebo kamínků s pískem. Pouze tenkostěnná keramika má nepatrnou příměs drobných kamínků nebo písku. Výpal je tvrdý. Povrch je u většiny zlomků pouze nahrubo vyhlazen, někdy až do vysokého lesku. Kamínky jsou zahlazeny do těsta, nevystupují tedy na povrch. Síla stěn se pohybuje u silnostěnných nádob mezi 0,6 a 1,5 cm (nejčastěji 0,8–1,3 cm) a u tenkostěnných nádob mezi 0,4 a 0,7 cm.

Podle tvarů a okrajů máme zastoupeny následující keramické tvary: mísy nebo hrnce se zataženým okrajem (12 okrajů z maximálně 8 jedinců, někteří jedinci mohou patřit i mísám na nožce; obr. 3:4), mísy na nožce (1 část nádoby a dvě nožky se stěnou; obr. 3:2, 7) a teriny nebo terinové mísy (obr. 3:1, 6). Kónicky rozevřený okraj (obr. 3:3) a slabě zatažený okraj (obr. 3:5) náleží mísám bez nožky nebo s nožkou. Tenkostěnné vypouklé dno snad náleží terinové misce (nezobrazeno).

Výzdoba v podobě svislých a obloukových kanelur byla zachycena pouze na jedné terině nebo terinové misce (obr. 3:6).

Podle výskytu mís na nožce můžeme soubor zařadit do mladší doby římské (podrobně k mísám na nožce a jejich datování *Droberjar – Prostředník 2004*, 81–85), žlábkovaná výzdoba může ovšem ukazovat i na pozdní dobu římskou až starší fázi doby stěhování národů.

ZÁVĚR

Při malém záchranném výzkumu se podařilo v jihovýchodní části katastru Točnicka doložit osídlení kultury s vypíchanou keramikou, kultury lengyelské a z mladší až pozdní doby římské. Uvedený objev má přinejmenším trojí význam: **1.** Opět nám naznačuje, že osídlení lengyelskou kulturu bylo na Berounsku a Hořovicku hustší, než ukazují dosavadní archeologické prameny. Doposud jsme lengyelskou kulturu registrovali z Hředlí, Chodouně, Libomyšle, Litně, Loděnic a Lochovic (*Stolz 2009*, 354). Tento nízký počet je pravděpodobně způsoben absencí nápadných datovacích znaků u zlomkovité keramiky z povrchových výzkumů a stavem výzkumu, než výrazným poklesem hustoty osídlení, neboť následující i předcházející osídlení se objevuje na více katastrech. **2.** Posunuje hranici germánského osídlení Hořovické kotliny o několik kilometrů západním směrem. Nejzápadnější lokality jsme doposud evidovali z Chlustiny, Kotopek a Velké Vísky (*Stolz – Matoušek 2006*, 269–275). **3.** Naznačuje, že sídelní mikroregion na katastrech obcí Točnick a Žebrák, který se rozkládá na západním okraji pravěkého osídlení Hořovické kotliny, byl pravděpodobně osídlen po většinu období zemědělského pravěku. Dnes již registrujeme doklady osídlení z neolitu (kultura s lineární keramikou, kultura s vypíchanou keramikou, kultura lengyelská), eneolitu

(kultura münchenšhöfenská, kultura zvoncovitých pohárů), doby bronzové (kultura knovízská), pozdní doby halštatské, doby laténské a mladší až pozdní doby římské (viz úvodní přehled; *Stolz – Matoušek 2006*, 229–230, 237, 253 a 269). Nepředstavoval tedy jen okrajový, sporadicky využívaný mikroregion.

LITERATURA

- Benková, I. – Čtverák, V. 2000:* Halštatské osídlení na hradě Točníku (okr. Beroun), *Archeologie ve středních Čechách* 4, 133–146.
- Droberjar, E. – Prostředník, J. 2004:* Turnov-Maškovy zahrady – germánský dvorec ze 3. století, *Památky archeologické* 95, 31–106.
- Stolz, D. 2003:* Povrchové sběry na Hořovicku v letech 1990–2001 a starší neevidované akce, *Výzkumy v Čechách* 2001, 327–407.
- Stolz, D. 2009:* Neolitické a eneolitické osídlení Hořovické kotliny se zaměřením na kamennou industrii. Nepublikovaná disertační práce. FF UK Praha.
- Stolz, D. – Matoušek, V. 2006:* Berounsko a Hořovicko v pravěku a raném středověku. Hořovice.
- Zápotocká, M. 1982:* Chlustina, okr. Beroun. Příspěvek k neolitickému osídlení Hořovicka, *Archeologické rozhledy* 34, 121–159.

A NEOLITHIC AND GERMANIC SETTLEMENT AT TOČNÍK, BEROUN DISTRICT

The contribution brings information about a multi-period settlement which was discovered during the inspection of trenches for a water main in 2011. The archaeological investigation proved that the site had been inhabited by the people of the Stroked Pottery culture, the Lengyel Culture and in the late Roman period.

Fig. 1. Točník, Beroun District. Plan of the excavation

Fig. 2. Točník, Beroun District. Features 1–4 on profiles of the trench

Fig. 3. Točník, Beroun District. 1–7 feature 1; 8–9 feature 2; 10–11 feature 3; 12–13 feature 4